

dat er zo uitvoerig gediscussieerd wordt over de meerwaarde van het mvt-onderwijs zoals dat nu gebeurt bij het formuleren van de Grote Opdrachten.

Observatie-instrument

In de volgende workshop lichtten Rick de Graaff, Kristina Goodnight en Charline Rouffet de opzet en functie toe van een observatie-instrument dat zij binnen het lectoraat Didactiek van de moderne vreemde talen van de Hogeschool Utrecht hebben ontwikkeld. Gezien de grote behoefte binnen lerarenopleidingen en opleidingsscholen aan een instrument om docenten (in opleiding) gericht te laten kijken naar mvt-specifieke aspecten van een les was er veel belangstelling voor deze bijeenkomst.

Uitgangspunt voor het instrument was de vakdidactische kennisbasis van de HU waaruit indicatoren zijn afgeleid die observeerbaar zijn tijdens een vreemdetalenles. Naast algemene vragen (bijvoorbeeld welke materialen worden er gebruikt?) zijn per vaardigheid indicatoren samengevoegd. Observanten geven per indicator op een vijfpuntsschaal een score, waarbij ter ondersteuning voorbeelden van goede praktijk geformuleerd zijn. Het instrument (nu nog een concept) kan op verschillende manieren worden ingezet: om te inventariseren welke vakdidactische principes zichtbaar worden in de lespraktijk, om te reflecteren op het eigen handelen en als feedbackinstrument.

Inmiddels hebben studenten van de HU het model na een trainingssessie in de praktijk uitgeprobeerd. Zij rapporteerden dat er grote verschillen bestaan tussen wat er wordt onderwezen op de opleiding en wat zij in de praktijk waarnemen. Er werden met name omissies geconstateerd op de volgende terreinen: het communiceren van communicatieve taaldoelen, het activeren van inhoudelijke voorkennis, het inzetten van *scaffolding* en formatieve evaluatie en het gebruik van de doeltaal. Daarnaast

werd er minder aandacht besteed aan gespreksvaardigheid dan verwacht.

Spreekvaardigheidstoets in vmbo-kb

Eline van Batenburg, vakdidactica Engels en recentelijk gepromoveerd, presenteerde haar dissertatie over gespreksvaardigheid in vmbo-kb (leerjaar 3). Haar studie is niet alleen innovierend omdat er tot nu toe weinig aandacht is voor deze doelgroep, maar ook omdat ze een gespreksvaardigheidstoets heeft ontworpen die veelbelovend lijkt voor inzet in de schoolpraktijk.

Van Batenburg liet de aanwezigen eerst brainstormen rond het concept gespreksvaardigheid en de manier waarop gespreksvaardigheid op een valide manier zou kunnen worden getoetst. Vertrekpunt in haar onderzoek was dat je gespreksvaardig bent als je de boodschap kunt overbrengen en begrijpen. Hierbij ervaar je tijdsdruk, is er sprake van wederkerigheid en kunnen er onverwachte problemen ontstaan. In een valide toets moeten de leerlingen daarom zowel taalkennis als compenserende strategie-

Wie belangstelling heeft voor het materiaal dat tijdens deze werkconferentie gepresenteerd en uitgewisseld is, kan lid worden van het online Platform voor eerste- en tweedegraads lerarenopleiders (in Edugroepen) door een mail te sturen naar <expertisecentrummvt@iclou.leidenuniv.nl>. De volgende werkconferentie vindt plaats op 10 april 2019 in Utrecht. De uitnodiging wordt via e-mail verspreid onder mvt-opleiders, en het programma wordt op de site van het Expertisecentrum mvt gepubliceerd. Wie hiervoor belangstelling heeft, kan aan het adressenbestand worden toegevoegd door een mail te sturen naar <expertisecentrummvt@iclou.leidenuniv.nl>.

en inzetten, er moet tijdsdruk zijn en het gesprek moet spontaan zijn. Een lastig punt is daarbij de beoordeling van de individuele bijdrage van een leerling, omdat gesprekspartners elkaar beïnvloeden. Bovendien moeten alle leerlingen dezelfde communicatieproblemen oplossen; de toets moet gestandaardiseerd zijn.

Om deze redenen ontwierp Van Batenburg een aantal spreektaken aan de hand van scripts, gerelateerd aan een beroepscontext (bijvoorbeeld: adviseren over een hotelkamer, uitleggen hoe je een taart moet bakken). Het niveau was rond A2; haar doel was echter niet om een ERK-niveau te meten. Leerlingen kregen als input plaatjes zonder taal (wat Van Batenburg het Ikea-model noemde) en vóór het gesprek werd in het Nederlands gecontroleerd of ze de procedure hadden begrepen. De leerlingen werden individueel getest door een testleider die daarbij een script volgde. Leerlingen werden beoordeeld op hun vermogen de boodschap te begrijpen en over te brengen en op de kwaliteit van hun taal. Om na te gaan of leerlingen in staat waren om zich te redden in problematische situaties was de taak zo geconstrueerd dat ze moeilijke woorden (zoals *verwarming*) moesten gebruiken of omschrijven. De testleider had in alle situaties een probleem en vroeg om extra hulp. Ook was er altijd sprake van een misverstand.

De deelnemers hadden waardering voor de toets: deze is communicatief, biedt inzicht in de vaardigheid van de individuele leerling en ook in deelaspecten van het spreken. Het kost wel tijd, maar het idee zou in een schoolexamen ingezet kunnen worden, zoals dit nu reeds gebeurt bij het schoolexamen Chinees, ontwikkeld door SLO en Cito (met gescripte taken en een testleider). De workshop bood nieuwe inzichten en had duidelijke aanknopingspunten met de praktijk. ■

Alessandra Corda, Janneke Geursen & Marjon Tammenga-Helmantel

opinie

HET EXAMEN ALS KOEVOET

Het advies over het centraal schriftelijk examen Nederlands aan Curriculum.nu

Over een paar maanden begint het weer: het jaarlijkse gekrakeel over het eindexamen Nederlands havo en vwo. In de NRC hekelde huisneerlandicus hoogleraar Marc van Oostendorp waarschijnlijk het centraal schriftelijk eindexamen (cse) en de *Volkskrant* publiceert een idiosyncratische variant hierop van een verwaarde docent Nederlands. Dit jaar is de situatie rondom het cse Nederlands wel markant gewijzigd: er ligt sinds juli vorig jaar vanuit de Facebookgroep Nederlands nu! en het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen een wijzigingsadvies voor, aangeboden aan Curriculum.nu (zie <bit.ly/ltm-adviesnl>).

Dat werd misschien ook weleens tijd. Al jaren ligt het examen onder vuur en tot nu toe had de discussie nogal een 'stuurlui-aan-wal-karakter'. Er werd veel geroepen en gemopperd, maar op heel concrete wijzigingen of oplossingen waren de critici zelden te betrappen. Het is goed dat het sectiebestuur Nederlands, dat in deze discussie vaak een genuanceerde rol heeft gespeeld, zich eindelijk positioneert.

Vooropgesteld: het advies bevat een aantal zeer zinnige opmerkingen. Het huidige cse havo/vwo zou momenteel een te eenzijdige focus op leesvaardigheid in het voortgezet onderwijs bewerkstelligen, en daarom dient te worden getracht schrijfvaardigheid in een twee-

de cse-zitting een plaats te geven. Naast opiniërende artikelen zouden andere tekstgenres en -soorten in het huidige cse een plaats moeten krijgen. Context en doel zouden aan de examinering van leesvaardigheid moeten worden toegevoegd. De geschetste oplossingsrichting voor de tweede zitting schrijfvaardigheid is ook veelbelovend. En er spreekt, zeker in de verwerking van de enquêteresultaten onder docenten Nederlands, een uiterst consciëntieuze werkwijze naar de achterban uit, en dat is zeer te prijzen.

Halfjaar

Maar de vraag is of dit advies uiteindelijk de problematiek rondom het huidige cse voldoende doorgroondt. Voor mij smaakte het advies in dat opzicht als halfjaar eten: soms zinnige ingrediënten, maar de pan had hier langer op het vuur gemogen. Allereerst: het kleine groepje rabiater critici van het examen, van wie hoogleraar en niet-leesonderzoeker Marc van Oostendorp vaandeldrager is, grossiert nogal eens in onbewezen claims, bijvoorbeeld dat het huidige examen vooral structuurvragen bevat en met name de vaardigheid 'verplaats-je-in-de-examenmakers' toetst. Het advies eechoot dit nogal eens, bijvoorbeeld als het stelt dat 'veel vragen' in het huidige examen te 'structuregericht' zijn. Van de 36 vragen van het vwo-examen 2018-1 waren er maar twee met

een beetje goede wil structuurgericht, en in veel andere examens is dit aandeel niet veel groter. Hoezo dus 'veel vragen'? Op heel wat meer plekken op deze pagina's laat het advies zijn oren hangen naar de bekende kreten, en die kreten lijken eerder een product van een fundamenteel gevoel van onbehagen over het schoolvak Nederlands dan een objectieve vaststelling over het bestaand cse – zie bijvoorbeeld het NRC-interview met Van Oostendorp op 26 oktober 2018 (<bit.ly/ltm-oost>).

Belangrijker is dan ook de vraag of de wijzigingsvoorstellen niet vertrekken vanuit een verregaande vereenvoudiging van de problematiek rondom het eindexamen Nederlands havo en vwo (want vooral dát ligt onder vuur). De auteurs van het advies wijten de problemen in leesvaardigheid graag aan de nadruk die het huidige onderwijs Nederlands en de methodes Nederlands leggen op strategisch lezen. Maar ligt het wel zo simpel? In mijn ogen niet. Het onderwijs in leesstrategieën *sec* domineert heus niet zo sterk de klaslokalen als het advies beweert. Courante bovenbouwmethodes Nederlands gaan bijvoorbeeld vaak nogal snel voorbij aan leesstrategieën en stellen heel wat inhoudelijke vragen. Maar in veel opzichten domineren in het leesvaardigheidsonderwijs op havo en vwo nog steeds de poststructuralisti-

sche, zogenaamde ‘interactieve’ tekstbegripsopvattingen van de neerlandistiek van de jaren tachtig en negentig, zoals die van Antoine Braet in zijn methode *Taaldaden* en *Textuur*, en die van Wim Drop in diens *Taalbeheersing: Handboek voor taalhantering*, boeken waarin lezers vragenderwijs met zachte, doch besliste hand tot tekstbegrip geleid worden. Het zijn wel vrijwel steeds taken met vragen, doorgaans bij één (lange) tekst; de tekstvolgorde aanhoudend, werken deze vragen zich langzaam op naar de diepere gedachtegang. Nooit dienen leerlingen eens vragen te beantwoorden zonder de tekst.

En dat terwijl op het gebied van leesonderzoek sinds de jaren negentig zoveel is gebeurd. De internationaal *epochemachende* constructie-integratietheorie van Kintsch (1998), met begrippen als oppervlaktestructuur, tekstbasis en situatiemodel, is in het voortgezet onderwijs *terra incognita*. En wat te denken van *multiple document comprehension* (Rouet & Britt, 2011), zo relevant in het informatietijdperk? Ook taken die vanuit de inzichten van Kintsch en verwanten zijn ontwikkeld om ‘werkelijke’ leesvaardigheid te bevragen – sorteertaken (McNamara & Kintsch, 1996), mental-modeltaken (Kamalski, 2007) of moderne inferentietaken (Van den Broek et al., 2017) –, je zult ze zelden aantreffen.

Sluitsteen

Terwijl de informatierevolutie om ons rond raast, zijn vernieuwingen maar mondjesmaat in de lespraktijk doorgesijpeld, en toetst het examen als vanouds. Docenten, methode- én examenmakers houden elkaar in een wurggreep en ver-

nieuwen nauwelijks. De vraag is dan ook: moeten we eerst niet de blik in het schoolvak op leesvaardigheid bijstellen, voordat we in het examen tal van wijzigingen doorvoeren? Een examen dient sluitsteen te zijn, niet een koevoet die veranderingen forceert.

Wie zó naar het advies van het sectiebestuur Nederlands kijkt, ziet in de aanbevelingen over tekstbegrip voor de lange termijn een potentieel gevaarlijke vertroebeling van deze problematiek. Zo wensen de auteurs een ‘grotere diversiteit aan teksten’, nota bene ‘inclusief literatuur’. Maar de vraag is of de Nederlandse tekstbegripstraditie wel zo probleemloos aan zal haken bij de toch wel afwijkende, nogal nuchtere wijze waarop Angelsaksische methoden informerende én literaire teksten bevragen. En de aanbeveling om schrijf- en leesvaardigheid in de bestaande zitting te combineren zet de deur open om leerlingen argumentatie te laten beoordelen (een vurige wens van Van Oostendorp c.s.), terwijl het de vraag is of leerlingen dit überhaupt wel kunnen (Van den Berg & Braet, 2000; Robben & Rooijackers, 2015).*

Wat mij betreft, had een diepere blik op de vakinhoudelijke en pedagogisch-didactische organisatie van het domein leesvaardigheid heel andere accenten opgeleverd. Nu lijken er wonderen te worden verwacht van een nieuw ingericht eindexamen, terwijl het de vraag is of we niet juist met z’n allen aan de slag moeten. Dit advies bevat in die zin zeker smakelijks – maar het is de vraag of het de maag écht vult. ■

Patrick Rooijackers

Rooijackers is docent Nederlands en verricht een promotieonderzoek naar de leesvaardigheid van vwo-scholieren. Hij was daarnaast tot 2010 lid van het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen.

NOOT

* Trouwens: die laatste aanbeveling om schrijfvaardigheid en leesvaardigheid te synthetiseren is zeker niet onzinnig, maar ze lijkt van weinig tactisch inzicht te getuigen. De geschiedenis van het schoolvak Nederlands kent vele tactische missers vanuit de neerlandici zelf. Eerst adviseer je om een aparte zitting schrijfvaardigheid in te richten, en vervolgens raad je aan om het huidige examen leesvaardigheid óók te combineren met schrijven. De overheid, zelden ideoloog en te vaak koopman, zal wel raad weten met zo’n advies: lezen en schrijven ineen. Iedereen tevreden toch?

LITERATUUR

- Berg, L. van den, & Braet, A. (2000). Argumentatievragen bij de nieuwe examenteksten Nederlands: Hoe moeilijk zijn die eigenlijk voor leerlingen? *Levende Talen Tijdschrift*, 1(1), 11–20.
- Broek, P. van den, Espin, C., McMaster, K., & Helder, A. (2017). Developing reading comprehension interventions: Perspectives from theory and practice. In E. Segers & P. van den Broek (Red.), *Developmental perspectives in written language and literacy* (p. 85–102). Amsterdam: John Benjamins.
- Kamalski, J. (2007). *Coherence marking, comprehension and persuasion on the processing and representations of discourse* (Dissertatie). Universiteit Utrecht.
- Kintsch, W. (1998). *Comprehension: A paradigm for cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McNamara, D., & Kintsch, W. (1996). Learning from texts: Effects of prior knowledge and text coherence. *Discourse Processes*, 22(3), 247–288.
- Robben, T., & Rooijackers, P. (2015). Hand in eigen boezem? Een reflectie op de ontvangst van het examen Nederlands. *Levende Talen Magazine*, 101(4), 7–11.
- Rouet, J.-F., & Britt, M. (2011). *Relevance processes in multiple document comprehension*. In M. McCrudden, J. Magliano, & G. Schraw (Red.), *Text relevance and learning from text* (p. 19–52). Charlotte: Information Age Publishing.

The Children Act

On Chesil Beach

Het zal niet vaak gebeuren, maar zomaar twee verfilmingen van dezelfde schrijver in deze rubriek. Ian McEwan is, in ieder geval in deze rubriek, schrijver van de maand. Het is de zomer van 1962 en Engeland is slechts een jaar verwijderd van grote sociale veranderingen, Beatlemania, de seksuele revolutie en de Swinging Sixties. Maar zover is het nog niet voor Florence en Edward, die net getrouwd zijn. Op een deprimerende hotelkamer bij Chesil Beach in Dorset bereiden ze zich voor op de huwelijksnacht. Beiden zijn zeer zenuwachtig en het blijkt dat er veel dingen niet zijn uitgesproken. En dat zal grote gevolgen hebben voor de rest van hun leven. *On Chesil Beach* is een prachtige film, zeker geschikt voor gebruik in de klas en een mooie inleiding tot het werk van McEwan. Maar dat kan natuurlijk ook over de volgende film worden gezegd.

On Chesil Beach – verkrijgbaar op dvd

The Children Act

Fiona Maye is een gerespecteerd rechter aan het Hooggerechtshof, waar ze bekend staat om haar professionele en weloverwogen uitspraken binnen het complexe familierecht. Maar haar huwelijk heeft er heel duidelijk onder te lijden. Juist op het punt dat het huwelijk lijkt te bezwijken, krijgt Fiona een ingewikkelde zaak. De zeventienjarige Adam heeft leukemie en zal zonder een bloedtransfusie niet lang meer leven. Vanwege zijn geloof als Jehova’s getuige weigert Adam de noodzakelijke medische hulp te accepteren. Fiona moet besluiten of hij te jong is om zelf over leven en dood te beslissen of dat het recht op vrije wil toch zwaarder weegt. Nog steeds onder de invloed van haar huiselijke beslommingen, besluit ze om de jongen in het ziekenhuis op te zoeken. Dat heeft grote gevolgen voor alle betrokkenen. Ook deze film is zeer bruikbaar voor in de klas. Beide films zijn met name geschikt voor de bovenbouw.

The Children Act – verkrijgbaar op dvd en blu-ray

Todos lo Saben

Laura en haar kinderen reizen vanuit Buenos Aires terug naar haar geboortedorp in Spanje voor een huwelijk. De bruiloft is een grote reünie met de hele familie, dorpsvrienden en haar oude liefde Paco. Maar dan valt tijdens het feest de stroom uit en wanneer deze weer aan gaat, blijkt Laura’s dochter verdwenen te zijn. Even later komen de brieven binnen waarin losgeld wordt gevraagd. Alleen lopen de zaken van Laura’s man niet meer zo voorspoedig als iedereen in het dorp denkt, waardoor er geen mogelijkheid is om dit te betalen. In de spannende situatie die ontstaat, komen allerlei familiegeheimen aan het licht. *Todos lo Saben* is een mooie en spannende film, die je tot het eind blijft boeien. Zeker een aanrader voor de liefhebber van de Spaanse film en ook heel geschikt voor gebruik in de klas.

Todos lo Saben – verkrijgbaar op dvd